

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології

До 35-річчя кафедри культурології

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

**Альманах наукового товариства “Афіна”
кафедри культурології**

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної
інтеграції людства у XXI століття”*

15-17 листопада 2006 року

Випуск 5

Заснований в 2000 році

Рівне – 2007

Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології: Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції „Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної інтеграції людства у XXI століття”. – Випуск 5. – Рівне: РДГУ, 2007. – 181 с.

Виткалов В.Г. - **Головний редактор:**
кандидат педагогічних наук, професор, зав. кафедри культурології РДГУ (голова редколегії)

Афанасьєв Ю.Л. - доктор філософських наук, професор ДАКККиМ (Київ);
Баканурський А.Г. - доктор мистецтвознавства, професор (Одеса);
Воробйов А.М. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ;
Граб О.В. - кандидат мистецтвознавства, доцент, куратор студентського наукового товариства „Афіна” РДГУ;
Дем’янчук О.Н. - доктор педагогічних наук, професор Волинського державного університету ім. Лесі Українки;
Жилуєк С.І. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Кралуєк П.М. - доктор філософських наук, професор НУ „Острозька академія”;
Круль П.Ф. - доктор мистецтвознавства, професор НУ ім.В.Стефаника (Івано-Франківськ);
Кушнарєнко Н.М. - доктор педагогічних наук, професор (ХДАК);
Постоловський Р.М. - кандидат історичних наук, професор РДГУ, Заслужений діяч науки і техніки України;
Стоколос Н.Г. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Поніманська Т.І. - кандидат педагогічних наук, професор РДГУ;
Троян С.С. - доктор історичних наук, професор РДГУ;
Уланова С.І. - доктор філософських наук, професор ДАКККиМ (Київ);
Швецова-Водка Г.М. - доктор історичних наук, професор РДГУ.

Арцишевський Р.А. - **Рецензенти:**
доктор філософських наук, професор Волинського державного університету ім. Лесі Українки;
Брилін Б.А. - доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського.

Науковий редактор – **проф. Виткалов В.Г.**
Упорядники випуску – **проф. Виткалов В.Г., Граб О.В.**

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29.12.2005 р.).

Відповідальність за достовірність представленого матеріалу, а також за точність наведених цитат, імен, дат тощо несуть автори. Редакція залишає за собою право корегувати матеріали. Рукописи не рецензуються й авторам не повертаються. Редакція може й не поділяти точку зору авторів.

важливості штампу в паспорті (12%). Поряд із цим зазначається, що офіційна реєстрація відкладена до часу здобуття освіти (6%), відзначалося небажання одного з партнерів офіційно оформляти взаємини (9%), негативне ставлення з боку батьків (5%), відсутність власного житла (4%). 12% опитаних відмовилися давати відповідь на це запитання.

Такі причини, як відкладання реєстрації до народження дитини, надання переваги кар'єрі, на відміну від міста, де вони складають до 1%, не були відзначені жодним респондентом у сільській місцевості.

Таким чином, сім'я займає важливе місце в ієрархії цінностей сучасної сільської молоді. Більшість юнаків і дівчат прагнуть офіційної реєстрації шлюбу, ґрунтуючись на традиційних нормах і поглядах стосовно одруження і створення сім'ї. Водночас існує значний прошарок молодих людей, які досить лояльно ставляться до передшлюбних сексуальних відносин, розглядаючи їх як певний етап підготовки до майбутнього подружнього життя або поцінуючи консенсуальний шлюб через наявність певних об'єктивних і суб'єктивних чинників. Як засвідчили результати досліджень, найчастіше мотивацією до створення сім'ї виступає прагнення мати офіційного батька/матір для своєї дитини, бажання утвердитися у відповідній соціальній ролі, поліпшити матеріальний стан за рахунок партнера.

Орієнтація на вінчання притаманна 52% сільських молодих сімей. При цьому 40% уже здійснили такий обряд, а 12% збираються це зробити найближчим часом.

Відомо, що успішність сімейного життя значною мірою залежить від відповідності кожного з подружжя наявним у партнера очікуванням, надання преференцій певним особистісним якостям. З метою виявлення наявного у сільській молоді „ідеального образу” свого чоловіка / дружини молодим людям було запропоновано обрати із переліку якостей ті з них, які, на їхню думку, заслуговують на особливе поцінування. Одержані матеріали подаємо в порядку зменшення їх вагомості: відповідальність – 49%; доброта, чуйність – 48%; почуття гумору – 38%; цілеспрямованість при досягненні своєї мети – 36%; щедрість (бажання більше дати, ніж взяти) – 36%; рішучість, наполегливість – 34%; емоційність, вразливість – 33%; ерудиція – 29%; розсудливість – 28%; довірливість; спокійний, стриманий характер – 25%; м'якість, поступливість – 21% (загальна сума перевищує 100%, адже респонденти називали по кілька якостей).

Підсумовуючи результати дослідження ціннісних орієнтацій сучасної сільської молоді, доходимо висновку, що загалом юнаки і дівчата позитивно ставляться до шлюбу, надаючи перевагу його офіційній реєстрації. Дошлюбні сексуальні стосунки сприймаються як цілком природне явище, хоча й існує певне коло молодих людей, які, не заперечуючи їх для інших, вважають недопустимими стосовно самих себе.

Серед цінностей сімейного життя вагоме місце посідають особистісні якості партнерів, особливо їх морально-психологічний аспект. Однак наявні у молодого подружжя установки у цій сфері не мають сталого характеру і зазнають певних трансформацій мірою дорослішання.

До найвагоміших поцінувань молоді належать народження і виховання дітей, можливість жити з людиною, яка поділяє її погляди і смаки, присвятити себе іншій людині, можливість самореалізації. З-поміж інших можна назвати легалізацію сексуальних стосунків, отримання незалежності від батьків, набуття статусу одруженої людини, поліпшення фінансового забезпечення.

Між міською і сільською молоддю не спостерігається різких розбіжностей в орієнтаціях на сутність функціонування інституту сім'ї, хоча й окреслюються певні преференції. Для міста це – більша відкритість до мікро- та макросоціуму, прагнення до взаємодії з ним з позицій сімейної ролі, поцінування інтелектуальних здібностей, чітких устремлінь партнера. Для сільської сім'ї характерною є тенденція поступового відмежування від традиційних поглядів на міжстатеві взаємини, способи взаємодії з партнером, прагнення до „осучаснення” шлюбу. Однак ці процеси не мають глибоко усвідомленої спрямованості, тому доволі часто їм притаманна деяка суперечливість і непослідовність.

Джерельні приписи

1. Бех І. Д. Духовні цінності розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С.124-126.
2. Вишневський О. Система цінностей і стратегія виховання // Рідна школа. – 1997. – №7-8. – С.3-5.
3. Коваленко О. А. Формування інтелектуальних цінностей студентської молоді в піснях // Педагогічні науки: 36 наук. праць. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2003. – Вип. 34. – С.155-159.
4. Моральні цінності підростаючого покоління // Цінності освіти і виховання. – К., 1997. – С.19-23.

УДК 37.015.3

Вакульчук М.В. – ст. викл. кафедри
культурології РДГУ

МАЙСТЕРНІСТЬ ТА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Спілкування – це основний спосіб існування людини, умова її розвитку, виховання та засвоєння соціального досвіду. Педагогічна сфера належить до такого виду професійної діяльності, у якому провідну роль відіграє саме процес спілкування, що забезпечує реалізацію всіх функцій професійної реалізації педагога. Тож надзвичайне значення цього спілкування для підвищення професійної діяльності педагога, удосконалення організації педагогічної діяльності та навчально-виховного процесу як у школі, так і у вищих навчальних закладах зумовлює актуальність дослідження феномену „спілкування” в системі „педагог-вихованці”.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дає підставу стверджувати, що актуалізація комунікативних знань та умінь педагога, тобто його підготовка до педагогічного спілкування, постає важливою умовою встановлення успішних взаємин педагога з вихованцем, сприяє створенню умов для повноцінного розвитку учасників спілкування.

Метою цієї статті є обґрунтування сутності педагогічного спілкування як основи професійної діяльності педагога, виявлення шляхів його актуалізації.

Методичною та теоретичною основою дослідження стали загальні положення теорії педагогічного спілкування як основи професійної діяльності педагога (Г. О. Балл, Боришевський, В. А. Кан-Калік, О. В. Киричук, Т. С. Яценко та інші).

Спілкування – складний феномен життя людини, що вивчається філософією, соціологією, психологією, лінгвістикою, педагогікою. У загальнофілософському плані спілкування визначається як процес взаємозв'язку та взаємодії суспільних суб'єктів (груп, особистостей), у якому відбувається обмін діяльністю, інформацією, досвідом, здібностями, уміннями та навичками, а також результатами діяльності. У психолого-педагогічному контексті спілкування визначається як взаємодія між людьми, у процесі якої між ними виникають суб'єктивні міжособистісні взаємини [1, с.36].

Отже, спілкування – особистісна форма суспільних відносин. Дослідники феномену „спілкування” єдині у думці про універсальне значення спілкування для розвитку особистості, її виховання (І. Д. Бех). Тобто спілкування детермінує розвиток особистості. Від того, як організоване спілкування, залежить результат виховної роботи. Дуже важливим у цьому контексті є фундаментальне положення сучасної психолого-педагогічної науки про те, що виховання – це спеціально організована міжособистісна взаємодія педагогів та вихованців. Така взаємодія набула статусу самостійного наукового поняття „педагогічне спілкування”.

Сучасна школа покликана створити педагогічні умови для розвитку особистості кожного школяра на основі максимального врахування його особливостей, раннього виявлення здібностей та їх цілеспрямованого розвитку, самовизначення. Вона має орієнтуватися не лише на підготовку дитини до майбутнього життя, а й до забезпечення повноцінності її життя на кожному з вікових етапів. Відомий американський учений К. Роджерс визначає особистість як унікальну та безумовну цінність, в якій закладено потенціал до саморозвитку. Але основний напрям саморозвитку, за К. Роджерсом, – це зміцнення віри, довіри до себе, підвищення самоповаги та зближення з ідеальним „Я”. Предметом виховання у цьому розумінні є уявлення учня про себе та ставлення до себе, а завдання педагога – укріплення віри молодшої людини до себе, до своїх можливостей.

Характер спілкування педагога з дітьми – це фундамент, на якому будується вся шкільна діяльність. Загальноприйнятої типології спілкування „педагог – учень” не існує. Е. Берн спирається на популярну у психології концепцію внутрішніх позицій „дорослий – дитина”, „дорослий – дорослий” [9, с.76]. А. Мудрик виділяє дві характеристики спілкування: довірливість та інтенсивність. Його класифікація містить чотири типи педагогічного спілкування: інтенсивний довірливий, неінтенсивний недовірливий, неінтенсивний довірливий, інтенсивний недовірливий [10]. Н. Анікеєва пропонує ігровий стиль спілкування, який дає змогу об'єднувати ділове та особистісне спілкування.

К. Роджерс характеризує спілкування педагога з гуманістичної позиції. Це виявляється в чотирьох особливостях: емпатійному розумінні, відкритості особистісному досвідові, довірі до можливостей та здібностей вихованця, щирості у виявленні своїх почуттів.

Емпатійне розуміння передбачає налаштування педагога на розуміння як відчуження внутрішнього світу вихованця. Саме така позиція педагога забезпечує найповніше розкриття особистості кожного учня. Проблема реалізації цієї позиції у вихованні та навчанні дітей є найактуальнішою.

Відкритість особистісному досвідові – це підхід вихователя до своїх успіхів та невдач як власних проблем, які дають йому можливість учитися на власному досвіді та розуміти себе. Довіра до можливостей та здібностей вихованця – ця особливість аналогічна принципу педагогічного оптимізму А. Макаренка, В. Сухомлинського. Щирість у виявленні своїх почуттів передбачає не змінювати ознак почуттів педагога, утім, подавати їх у тій формі, яка допомагає розвивати взаємини з вихованцем [8, с.153].

Таким чином, під час спілкування педагога з вихованцями на засадах гуманності слід дотримуватися наступних правил:

- не зроби шкоди;
- поважай в учневі Особистість;
- виділяй і ґрунтуйся на позитивному;
- не порівнюй одного учня з іншим;
- оцінюй не особистість учня, не його поведінку в цілому, а конкретні вчинки.

Досягнення поставленої мети у вихованні можливе через такі форми роботи: організацію самоспостереження; тренінги спілкування; роботу з тестами; психологічні вправи на самовизнання; побудову ситуацій, які потребують творчих виявів (індивідуальних, групових, колективних); навчання засобів контролю та регулювання психологічного й фізичного стану.

Але в такому випадку увага концентрується на індивідуально-особистісному аспекті, а асоціація людини передбачає формування вміння організовувати загальну працю як спільну на засадах обговорення цілей колективного планування, розподілу відповідальності, колективного аналізу підсумків діяльності, вміння будувати спільну роботу

з орієнтацією на діалог, взаєморозуміння та співпрацю.

Щоб реалізувати цю мету в навчанні, педагогу доцільно використовувати такі прийоми, як організація широкого спектра ситуацій, що потребують від школяра вибору навчального матеріалу (учень не повинен, та й не у змозі знати все з усіх предметів); рівня, на якому він збирається опановувати предмет, тему; завдання, форми (письмова, усна, тестова) та часу звіту; партнерів зі спільної праці; пропонування необов'язкових завдань. Умови, за якими навчальна ситуація перетворюється у виховну – це акцентування вчителем цінності самої можливості вибору, гарантування почуття безпеки у школяра при будь-якому самовизначенні.

Стимулювання творчої діяльності також сприяє досягненню мети. Творчість – це форма самореалізації особистості, можливість виявити власне, неповторне ставлення до світу. Саме під час навчання у школі настає критичний період дитячої креативності, тому завданням педагога є забезпечення умови для творчості, використовуючи як окремі педагогічні прийоми під час звичайних уроків, так і спеціальні уроки творчості.

Особливої уваги потребують учні з низьким рівнем навчальних досягнень. Учителю дуже важливо налагодити доброзичливі стосунки з ними. У цьому допоможуть певні прийоми:

- звернення до учня тільки на ім'я;
- схвалення, ласкавий тон, підбадьорливі доторкання під час уроку;
- акцент на позитивну побудову фраз, без загрози та наказу.

Бажано також проводити хвилинки психологічного розвантаження (жарту, загадки, легкі для запам'ятовування скороговки), виконувати різноманітні навчальні ролі („консультанта”, „інженера з техніки безпеки”, „ілюстратора”, „рецензента”), що значно підвищує соціальний статус цих учнів у колективі.

Для учня ситуація навчання є обов'язковою, він повинен вступати у суспільну діяльність (з педагогом, іншими учнями) незалежно від того, подобається йому це, чи ні. До того ж, якщо вчитель не задоволений результатами навчальної взаємодії, він може висловлювати свою думку (оцінювання, осуд тощо), а учень перебуває в ролі суб'єкта. Ось чому успіх навчальної взаємодії залежить саме від педагога, його вміння прийняти учня таким, яким він є, із власним внутрішнім світом і власним ставленням до навколишньої дійсності. Для педагога обов'язковою передумовою та основою успішної діяльності є повага, знання та розуміння учня. Його необхідно прийняти, незважаючи на те, чи збігаються їхні системи цінностей, моделі поведінки та оцінювань, а це також передбачає знання психічних механізмів та закономірностей поведінки, спілкування. Тому студентів, майбутньому педагогів, потрібно розвивати організаторські, комунікаційні вміння для того, щоб уміти керувати процесом засвоєння учнем знань, залучаючи його до активних форм навчальної взаємодії, стимулюючи пізнавальну активність. Формування цих професійних умінь передбачає не лише глибоке засвоєння психолого-педагогічних знань, а й використання методики навчання, зануреного у спілкування. Ця методика сприяє залученню студента до активного процесу отримання та переробки знань. До таких методів належать: робота у групах, навчальна дискусія, ігрове моделювання, рольові ігри, „круглий стіл”, засідання експертної групи, дебати тощо. Такі форми навчання дають змогу долучитися до обговорення та вирішення проблеми, вислухати інші думки. Подібні заняття допомагають студентам самостійно вирішувати складні проблеми, створюють потенційно більш високу можливість перенесення знань та досвіду діяльності з навчальної ситуації в реальну, психологічно більш привабливу.

Педагогічне спілкування – це професійне спілкування, комунікативна взаємодія викладача із слухачами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, на психологічну оптимізацію діяльності і стосунків. Педагогічне спілкування є одним із вирішальних компонентів навчально-виховного процесу й повинно будуватись на професійній основі, тому що в протилежному випадку воно знижує працездатність, породжує невпевненість, применшує почуття радості від пізнання нового й від спілкування, породжує байдужість до проблеми й відчуженість між викладачем і слухачем. Навіть порушує динаміку мовлення викладача.

Професійне педагогічне спілкування – це багатогранний процес, який має такі аспекти: комунікативний (подання інформації викладачем і обмін інформацією); перцептивний (сприймання й розуміння партнерами один одного, адекватність цих процесів) та інтерактивний аспект спілкування (взаємодія між партнерами, спрямування викладача на співпрацю зі слухачем) [5, с.15].

Основною умовою ефективної організації педагогічного спілкування є суб'єктивний характер, який полягає у рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній установці, активності викладача і слухачів, взаємопроникненні їх у світ почуттів та переживань, готовності взаємодіяти.

Головними ознаками педагогічного спілкування є:

1. Особистісна орієнтація співрозмовників – це готовність бачити й розуміти співрозмовника, урахування права кожного на вибір, а тому викладач не повинен прагнути нав'язувати свою думку. Навпаки, він має допомогти слухачеві обрати власний шлях розв'язання проблеми, що в кожній окремій ситуації реалізується за допомогою різних прийомів.
2. Рівність психологічних позицій співрозмовників – це вміння уникати домінування викладача і визнавати право слухача на власну позицію. Викладач повинен бути готовим також змінитись, уміти імпровізувати. Слухачі хочуть, щоб з ними радились, зважали на їх міркування, а тому завдання викладача – враховувати цю потребу.
3. Проникнення у світ почуттів і переживань, готовність погодитися з точкою зору слухачів, що характеризує спілкування за законами взаємного довіря.

Залежно від того, який принцип взаємодії реалізовано (суб'єкт-об'єктної чи суб'єкт-суб'єктної), спілкування буває двох видів: функціонально-рольове, яке обмежене вимогами програми, стандартизоване, ділове, також

особистісно-орієнтоване, у процесі якого відбувається виконання запланованої програми з виявом особистого ставлення, з проявами почуттів, емоцій співрозмовників.

Психологічний портрет особистісно-зорієнтованого викладача:

- він відкритий і доступний для кожного слухача, дає можливість висловити свої думки і почуття, відвертий у своїх поглядах;
- демонструє слухачам цілковиту довіру до них, не принижує їхньої гідності;
- щиро ставиться до слухачів, не байдужий до їхніх проблем, терплячий, справедливий;
- виявляє емпатійне розуміння, намагається зрозуміти проблеми слухачів.

Як бачимо, найголовніше в діяльності педагога, за словами В. Сухомлинського, – спрямованість на людину, здатність поважати іншого, любити його [8, с.154].

Власний досвід й аналіз проведених досліджень цієї проблеми дозволяють з упевненістю говорити про необхідний мінімум знань, здібностей і умінь викладача вести спілкування в усіх ланках освітньо-виховної діяльності. Стратегічною метою при цьому є формування і розвиток не окремих комунікативних якостей, а цілісної культури професійного спілкування як важливої риси педагога.

Структура поняття „культури педагогічного спілкування” розглядається як сукупність основних компонентів: мотиваційно-ціннісний аспект: знання основ теорії педагогічного спілкування; здібності та вміння; якісні показники процесу і результатів в аналізованій сфері.

Якщо ж педагог уперше зустрічається з аудиторією, то реалізація вказаної стадії спілкування зумовлюється ще й докомунікативною атмосферою, яка створюється на основі початкової інформації педагога про учнів і учнів про педагога.

Можна погодитися з таким аналізом першої стадії спілкування, але є всі підстави запропонувати й інший підхід до розуміння її суті. Цей підхід базується на дослідженнях О. О. Леонтьєва, який вводить поняття „орієнтування в ситуації спілкування”. Такий вид орієнтування, як пише О. О. Леонтьєв, повинен включати три аспекти.

- орієнтування у просторових умовах спілкування і, більше того, у таких обставинах, які підлягають зоровому та кінетичному сприйманню;
- орієнтування в часових умовах спілкування (насамперед наявність чи відсутність дефіциту часу);
- орієнтування в так званій ситуації спілкування, тобто в актуальних соціальних взаємовідносинах між тими, хто спілкується.

Порівняння двох точок зору на розуміння першої стадії спілкування переконує в доцільності звернення до досліджень О. О. Леонтьєва, який глибше розкриває її сутність.

Слід ще раз підкреслити, що розглянуті етапи спілкування потрібно аналізувати також і як етапи проведення, хоча вони тривають порівняно недовго, тобто припадають на короткий час спілкування з аудиторією. Проведення базується на певних вимогах до мовлення педагога, і передусім до його інтонаційної виразності.

Під інтонаційною виразністю мовлення розуміють вираження почуттів і емоцій за допомогою голосу. Із засобів інтонаційної виразності мовлення, які є найхарактернішими, увагу передовсім треба звернути на темп мовлення, паузи, логічні наголоси і дати їм стислу характеристику.

Так, темп мовлення – швидкість мови складів, слів, фраз – залежить від індивідуальних звичок людини, її характеру, настрою, темпераменту. Доречно наголосити, що темп мовлення педагога, як зазначають у своїх дослідженнях О. Ф. Бондаренко та З. Г. Зайцева, залежить від мети, вікових та індивідуальних особливостей аудиторії, характеру навчального матеріалу, міри складності його змісту.

Паузи у мовленні визначаються як тимчасові зупинки його звучання. Паузи поділяють мовленнєвий потік на складові частини і відіграють значну роль в організації сприймання та засвоєння матеріалу.

Слід зауважити, що мовлення педагога без пауз сприймається аудиторією приблизно так, як мовлення в швидкому темпі. Характерною особливістю такого мовлення є монотонність. Водночас потрібно звернути увагу на те, що велика кількість пауз уповільнює його темп, негативно впливає на ефективність сприймання матеріалу.

Практика формування педагогічного спілкування переконує, що запровадження такого технологічного прийому потребує використання логічних та організаційних пауз [4, с.31].

Логічні паузи дають змогу педагогу обдумати наступну фразу, а аудиторія в цей час осмислює те, що сказав педагог, мобілізує увагу для сприйняття нового матеріалу. Організаційні паузи у „комунікативній атаці” потрібні педагогові для того, щоб зосередитися для переходу від одного її етапу до іншого.

В організації смислової структури мовлення значна роль належить і логічним наголосам. Слід пам'ятати, що вони визначаються як довільне виділення одного з елементів висловлювання з метою збільшення його семантичного значення. За допомогою логічних наголосів виділяються слова, які несуть більше смислове навантаження. Правильне використання логічних наголосів робить мовлення зрозумілим, точним. Водночас надмірна кількість логічних наголосів збіднює мовлення, призводить до перекурення думки. З огляду на сказане, не завадить підкреслити, що спілкування буде невдалим, або взагалі неможливим, якщо мовленню педагога притаманні такі недоліки, як неправильна дикція, невміння інтонувати мовлення, неправильні наголоси, надмірна чи недостатньо голосна вимова, невиправдане уповільнення темпу.

Важливе значення мають і жести. У буденному і діловому спілкуванні за характером жестикуляції нерідко судять про людину, її культуру, уміння поводитися, її ставлення до людей. Різкі чи невиправдано грубі жести відштовхують від співбесідника, і, навпаки, стриманість і водночас виразність жестикуляції формують інтерес та повагу до нього,

надають йому ваги.

Особливу роль комунікативне жестикулювання відіграє в педагогічному спілкуванні. Точність рухів та жестів вельми важлива для вчителя, надто коли вони виступають як семантичні рухи: приміром, „зупинися”, „так”, „ні”, „прошу вас”, „тихіше”. Ці рухи нерідко взаємодіють зі словами, а іноді повністю замінюють їх. Опанування культурою жестикулювання вимагає відмови від надмірної жестикуляції, незловживання однією і тією самою групою жестів, і особливо слід позбутися жестів-паразитів: потирання долонь, хрупотіння пальцями, покручування гудзика, почухування перенісся, прикривання рота долонею та ін. Учителеві важливо віднайти найбільш точні, педагогічно- доцільні мімічні та пантомімічні, рухові засоби для передачі таких вимог: „сідайте”, „увага”, „тихо”, „йди сюди” тощо. З цією метою можна відвідати уроки своїх колег і постежити за їхніми жестами та мімікою. Слід подумки переказати словами кожний жест і вираз обличчя свого колеги, а вдома перед дзеркалом спробувати відтворити педагогічно- доцільні жести. Для розвитку міміки і пантоміміки В. А. Кан-Калік радить проводити заняття вдома перед дзеркалом, відтворюючи по кілька разів радість, гнів, сміх, іронію, здивування, хвилювання, обурення тощо. Це сприяє віднайденню педагогічно- доцільних форм передачі цих почуттів у різних комунікативних ситуаціях [2, с.191].

Педагогічна майстерність і педагогічна культура спілкування невіддільні від поняття „педагогічної інтуїції”, ідея якої висунута видатним педагогом і психологом П. П. Блонським. Уміння спілкуватися, засноване на інтуїції, передбачає врахування педагогом особливостей співрозмовника. Аби вести бесіду конструктивно, учитель повинен відчувати свого співбесідника, „бачити” внутрішнім зором те, що говорить інший, і залежно від цього перебудовувати спілкування, змінювати комунікативний стиль, який, проте, має залишатися завжди, скрізь і з усіма демократичним, діалоговим. У жодному разі не слід промовляти зарозуміло, безапеляційно чи нудно, неемоційно; не варто також підлаштовуватися під дитину чи ставитися до неї зверхньо. Треба поважати в ній особистість, яка розвивається. Приміром, у разі неприйнятної поведінки вихованця вчитель повинен будувати діалог з ним за таким сценарієм: засуджувати тільки поганий вчинок дитини, але не її особистість.

Учитель з розвинутою культурою спілкування дбає про постійне професійне й особистісне вдосконалення, запровадження сучасних технологій навчання і виховання. Він перебуває в постійному пошуку нових форм навчального і виховного процесів.

Культура спілкування визначає шанобливе і доброзичливе ставлення вчителя і учня один до одного, закладає основи взаємин співпраці і взаємодопомоги. Розв’язання проблем педагогічного спілкування, пов’язаних із підвищенням його культури, можливе лише в умовах додержання принципу спілкування вчителя „від учня”, що дає змогу точніше відображати його особистість, враховувати його потреби та комунікативні можливості.

Засвоєння вчителем розглянутих принципів і засобів міжособистісної взаємодії, творче застосування їх у педагогічній діяльності є запорукою практичної дієвості його фахової підготовки, свідченням культури педагогічного спілкування, яка вимагає гармонійного поєднання суто навчальних засобів і виховних та комунікативних зусиль педагога щодо свого вихованця.

Джерельні приписи

1. Андреева Т. М. Социальная психология. – М., 1996.
2. Бабич Н. Д. Основы культуры мовлення. – Львів, 1990.
3. Бацевич Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики. – К., 2004.
4. Буяльский Б. А. Поезия усного слова. – К., 1990.
5. Куница В. Н., Казаринова Н. В., Погорыша В. М. Межличностное общение. – М., 2003.
6. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. – М., 1979.
7. Роджерс Х. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М., 1993.
8. Сухомлинский В. О. Як виховати справжню людину // Вибр. твори: У 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С.149-157.
9. Берн Е. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. – М., 1988.
10. Мудрик А. В. Общение как фактор воспитания школьников. – М., 1984. – С.18, 32-33.

УДК 371. 322 – 057. 27

Старенька О.О. – магістрантка
спец. „Культурологія” РДГУ
н.к. – канд. пед. наук,
проф. Виткалов В. Г.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ (на прикладі художньо-педагогічного факультету РДГУ)

Ніколи ще в історії людства протиріччя між духовністю і бездуховністю, культурою і антикультурою не досягали такої гостроти, як в наш час. З одного боку простежується гігантський злет технологій цивілізації, а з іншого-духове зубожіння суспільства, яке не сприяє формуванню здорової духовності культури, гуманістичних, ціннісних орієнтацій студентської молоді. Разом із тим, спостерігається ізоморфність переконань, ідеалів, світоглядних позицій, виникає загроза зникнення моральних, гуманістичних вартостей; викликає занепокоєння

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО РЕКТОРА	3
-------------------------------------	----------

<i>Виткалов В.Г., Граб О.В.</i> МОЛОДЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДРУГОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ „КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ І ПЕРСПЕКТИВИ КУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДСТВА У ХХІ СТОЛІТТЯ”	4
---	---

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ ГЕНЕЗИ КУЛЬТУРИ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

<i>Шевчук М.В.</i> УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЄДНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУ: ДОСВІД ДЛЯ МОЛОДОЇ ГЕНЕРАЦІЇ	7
<i>Корольчук О. І.</i> МОРАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	9
<i>Возна Т.О.</i> ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КУЛЬТУРНОГО РІВНЯ МОЛОДІ.....	10
<i>Кутузова Г.</i> АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	13
<i>Перець О.М.</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	15
<i>Терновенко Д.С.</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ТА ЇХ ФОРМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ (на прикладі студентської молоді ЛНПУ ім. Т.Шевченка).....	18
<i>Потапчук Т.В.</i> МОРАЛЬНО-ДУХОВНІ ЦІННОСТІ І ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ УСТАНОВОК СТАРШОКЛАСНИКІВ	21
<i>Пузиченко Т.</i> ГУРТКИ, ТВОРЧІ ОБ’ЄДНАННЯ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК СФЕРА РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ	23
<i>Терешко Л.В.</i> КУЛЬТУРА ЗДОРОВ’Я СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
<i>Терешко Л.В.</i> КУЛЬТУРА ЗДОРОВ’Я ОСОБИСТОСТІ В ІСТОРІЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ.....	30
<i>Семенович О.Л.</i> ІСТОРІОГРАФІЯ ДАВНЬОРУСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВОЛИНІ.....	33
<i>Шевчук О.В.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З МОЛОДДЮ У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ РІВНЕНСЬКОЇ „ПРОСВІТИ”	37

РОЗДІЛ ІІ. ДИНАМІКА КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

<i>Шевчук К.С.</i> ЕТИЧНИЙ ВИМІР ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	39
<i>Виткалов С.В.</i> МОЛОДЬ У КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ (регіональний аспект)	44
<i>Кузьмук О.М.</i> НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ТВОРЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	46
<i>М’якота І.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУСПІЛЬСТВІ.....	48
<i>Шуба А.І.</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РІВНЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ	51
<i>Кучина Н.І.</i> СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАВНИЦТВА В УКРАЇНІ	54
<i>Швая Д.В.</i> ПРОБЛЕМА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	58
<i>Війтович Г. В.</i> ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	

СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	60
Гумен Ю.В. ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ І СУЧАСНА СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ	62
Марчук Ю. М. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ФІЛЬТРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ЯК КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	64
Кравченко Т.В. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ.....	67
Вакульчук М.В. МАЙСТЕРНІСТЬ ТА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ	69
Старенька О.О. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ (на прикладі художньо-педагогічного факультету РДГУ).....	73
Шеретюк Р.М. РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	74
Куліда К.М. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....	76
Пшебільська Л.Г. ТЕНДЕНЦІЇ В ЗМІНАХ СТРУКТУРИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ	78
Хоменко О. В. ЗАПИТИ І ПОТРЕБИ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (на матеріалах РІС КСУ)	80
Савич К. СЛЕНГ ЯК СКЛАДОВА МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ.....	82
Карпович К.П. САКРАЛЬНА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА У КОНТЕКСТІ ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ	84
Загаєвська О. ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	86
Ковальчук Л.М. ХРИСТІЯНСЬКА МОРАЛЬ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ТА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	89
Миркевич О.В. ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ОСНОВА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ РУХІВ.....	91
Кузіч Р.С. МОЛОДІЖНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ КУЛЬТУРИ.....	93
Гончаров А.О. УПА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: МОЛОДІЖНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ	96
Перебийнос С.І. КОМУНІКАТИВНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗНАЙОМСТВА (на матеріалах РІС КСУ)	98
Заладовська О. В. СТУДЕНТСЬКИЙ ШЛЮБ: ПОГЛЯД МОЛОДІ	100
Бондарчук А.Я. ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН.....	102
Заладовська О.В. ГЕНДЕРНА СТРУКТУРА СІМ'Ї: СОЦІАЛЬНО-Педагогічний АСПЕКТ	104
Коберська Т.М. САМОРОЗВИТОК І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ.....	106
Левенець М., Старенька О. ЛІДЕРСТВО ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	108
Чаус Ю.А. ОБРАЗ РЕЛІГІЙНОСТІ В СТУДЕНТСЬКІЙ СУБКУЛЬТУРІ.....	111

РОЗДІЛ III. ХУДОЖНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО ЗРОСТАННЯ МОЛОДІ

<i>Деркач М.В.</i> ОСНОВНІ ЗАСАДИ СЕМІОТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ МУЗИЧНОЇ ЕСТЕТИКИ	113
<i>Гнатюк В.</i> ОБРАЗ РЕЦИПІЕНТА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ (на матеріалі класицизму і бароко).....	115
<i>Кошова І. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ СВІТСЬКОГО ПОРТРЕТА ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ БАРОКО У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЕННЯ.....	118
<i>Макотера А.В.</i> РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ НА ПРИКЛАДІ РОЗГЛЯДУ ПОРТРЕТНОГО ЖИВОПИСУ УКРАЇНИ ХVІІІ-ХІХ ст.....	120
<i>Бєдакова С.В.</i> ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ЗДОБУТКИ ВИКЛАДАЧІВ ПРАЗЬКОЇ КОНСЕРВАТОРІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ.....	123
<i>Бєлова О. С.</i> НЕОБАРОКО В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ 1920-х рр.....	126
<i>Бєлова О. С.</i> КОНЦЕПЦІЯ ДУХОВНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ: УРОКИ ІСТОРІЇ (на прикладі діяльності українського театру Л. Курбаса).....	128
<i>Шепелева І.А.</i> РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО АНДЕГРАУНДУ В ПОШУКУ ДУХОВНОЇ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	131
<i>Парфенюк В.І.</i> ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ Й ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ (на прикладі історичного роману Р.Іваницюка „Мальви”).....	137
<i>Купець Л.М.</i> ПРОЗОВА ТВОРЧІСТЬ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА ЯК ФЕНОМЕН ПОСТМОДЕРНУ	140
<i>Дацик М.В., Левенець М.В.</i> МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ: ДО ПИТАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	143
<i>Шемуровська О., Черуха А.А.</i> ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	146
<i>Федоришин М.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ КОЛЯДНИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ФЕСТИВАЛІВ, СВЯТ ТА КОНКУРСІВ НА ВОЛИНІ. 149	
<i>Радковська Л.М.</i> ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА ТА ВИХОВНА РОЛЬ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ.....	151
<i>Соловійов В.А.</i> ПСИХОЛОГО-ЕМОЦІЙНИЙ ЕФЕКТ СПРИЙМАННЯ МУЗИЧНОГО ТВОРУ	154
<i>Довбенчук О.І.</i> ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА КРАСНАВЧОМУ МАТЕРІАЛІ	157
<i>Глухенький М.Ф.</i> ВИВЧЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ- ІМПРЕСІОНІСТІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПРОЦЕСІВ ХХІ СТОЛІТТЯ	159
<i>Власюк Г.І.</i> МУЗЕЄФІКАЦІЯ ЗАМКОВИХ КОМПЛЕКСІВ У КОНТЕКСТІ ВІДРОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНИ	161
<i>Глуцук О.Г.</i> АМАТОРСТВО ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ	165
<i>Швець Л.В.</i> ТРАДИЦІЇ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	167
<i>Помогалова К.В., Аксьонова І.О.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ (на прикладі Студентського Центру моди Брянківського технолого-економічного технікуму Луганського педагогічного університету імені Тараса Шевченка)	170
<i>Крайлюк Л.В.</i> ТВОРЧА СПАДЩИНА НІЛА ХАСЕВИЧА У СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

*Альманах наукового товариства “Афіна” кафедри культурології
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск 5

Наукове редагування – *проф. Виткалов В.Г.*
Комп’ютерна верстка та макет – *Кравчук В.Ю.*
Упорядкування і коректура – *Виткалов В.Г., Граб О.В.*
Редактор – *Парфенюк В.І.*
Відповідальна за випуск – *Виткалов В.Г.*

Здано до набору 10.12.2005. Підписано до друку 20.02.2006.
Формат 60х84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. арк. 21. Наклад 100 прим.

*Адреса редакції: Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології. Тел. 8 (0362) 22-20-32*

Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології: Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції „Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної інтеграції людства у ХХІ століття”. – Випуск 5. – Рівне: РДГУ, 2007. – 181 с.

**ББК 71.0
УДК 168.522**